

## Bestubitar frá Vísindavøkunum :

# Vísindavøka í 10 ár

Tað er í ár 10. ferð, at føroyska granskingarumhvørvið skipar fyri Vísindavøku. Hugskotið og íblásturin komu frá europeiska átakinum Researcher's Night, sum varð hildið fyrstu ferð í 2005. Seinasta fríggjadag í september eru líknandi tiltøk í øllum Europa, har gransking verður miðlað til almenningin á ymsan hátt

Endamálið hevur síðani byrjan verið at byggja brýr millum granskingarumhvørvið og almenningin. Vísindavøkan skal kveikja áhuga fyri og skapa øktan kunnleika til tað, sum fer fram innan føroyska granskingarheimin. Tiltakið er eitt høvi hjá stórum og smáum at hitta granskarar og síggja og hoyra, hvat teir arbeiða við og hvat hetta hevur at týða fyri fólk í Føroyum.

### Framløgur og fyrilestrar

Tað berandi tiltakið í Vísindavøkuni er miðlingin av gransking hjá tí einstaka granskarinum til almenn- ingin. Hetta verður gjørt við fram- løgum og fyrilestrum. Granskarin greiðir frá sínum arbeiði, hví hetta hevur týðning og hvat komið er fram til. Oftast eru spurningar og kjak aftaná.

Tað hava verið 288 framløgur og fyrilestrar á Vísindavøku á ferð og sjálvari Vísindavøkuni hesi 10 ár- ini, iroknað tær sum verða í 2017. Nakrir granskarar hava verið við fleiri ferðir, onkur hevur havt 10 framløgur tilsamans, meðan aðrir hava verið við eina ella tvær ferðir. Enn eru eisini granskarar, sum ikki hava hildið fyrilestur í Vísindavøkuhøpi, so her eri fleiri spennandi evni eftir, sum vit kunnu hoyra um á komandi Vísindavøkum.

### Framsýningar og tiltøk

Ein annar máti at miðla gransking er gjøgnum framsýningar og tiltøk av ymsum slag. Síðani 2010 hevur hesin parturin av Vísindavøkuni ment seg, og nógvir granskarar og onnur starvsfólk á stovnunum hava skipað fyri ein ørgrynnu av ymsum tiltøkum á Vísindavøkuni.

Endamálið er at sjónliggera gransking, at royna at fáa børn og vaksan at síggja, hvussu gransking er uttanum okkum alt fleiri staðni

og hvørja nyttu hetta gevur okkum.

Stovnarnir hava á hvørjum ári skiftandi framsýningar við sær á borðum, í montrum, á veggum, plakatum og skermum, har teir við tilfari og lutum, teksti, talvum og myndum, hava víst sumt av tí, sum arbeitt verður við.

Samvirknu tiltøkini, har tey vitjandi sleppa at nerta, smakka, lukta, svara og royna ymiskar avbjóðingar geva ofta høvi til gott prátt og nýggja vitan. Úr rúgvuni kann nevntast framsýningarnar hjá Havstovuni av alskyns fiskum, bæði vanligum og óvanligum, og ymiskt um sjófugl eisini. Hetta gevur bæði leikum og lærdum møguleika at práta og kjakast um fisk, fiskivinnu og mangt annað. Fiskaaling hevur umframt laks eisini havt rognkelsi í akvarium og laksalús undir sjón- eykuni við á Vísindavøku. Hjá Ílegu- savninum hevur borið til at gera sína egnu DNA roynd og at kanna smakkisansin. Hjá Landssjúkrahús- inum og Deildini fyri Arbeiðs- og Almannaheilsu hevur sjóneykan verið á heilsu, m.a. á blóðtrýst, blóð- sukur, feittprosent og kost. Søvni- ni og Jarðfeingi hava havt ymsar lutir, skjól og grót við í montrum og til at nerta við. Búnaðarstovan hevur havt alskyns sløg av eplum og korni við. Umhvørvisstovan og Heilsu- frøðiliga Starvsstovan hava millum annað havt fokus á evnafrøði og dálking í náttúruni og í mati. Fróð- skaparsetrið hevur havt eina ørgrynnu av ymsum tiltøkum, sum fevnir um fjøltáttaða virksemið hjá stovnunum.

Allir stovnar hava eisini havt tilfar á telduskíggjum, myndir, fram- lögur og filmar.

Ein afturvendandi táttur, sum serliga er ætlaður børnum og ung- um, er økið við royndum av yms- um slagi. Tað eru nakrir lærarar og næmingar úr Hoydølum, sum

standa fyri hesum. Tey royna við ymsum evnafrøðiligum evnum og øðrum at undirhalda, kveikja for- vitni og skapa áhuga fyri royndum og vísindum.

### Miðling av gransking krevur serligt hegni

Ein stórur partur av gransking er at miðla granskingina og úrslitini, bæði til vísindaumhvørvið og al- ment. Tað er neyðugt at miðla á ein heilt annan hátt til almenning enn til starvsfelagar. Ofta má tað sam- ansetta og fløkta lýsast einfalt og uttan ov nógvar millumrokningar og fótnotur. Tað er lættari sagt enn gjørt, og krevur nógv og hart arb- eiði.

Fyri at seta ljóskastaran á hesa týðningarmiklu uppgávuna, varð gjørt av at lata eina serliga miðla- heiðursløn fyri almenna miðling av gransking. Hendan varð latin á fyrsta sinni í 2012 og er vorðin eitt afturvendandi tiltak. Heiðurslønin verður latin fyri fimtu ferð á ársins Vísindavøku.

### Bestubitar

Hesi 10 árin hava tað umframt tey føstu tiltøkini verið fleiri serlig til- tøk, sum hava verið eina ferð ella nakrar ferðir.

Í 2010 bar til at fara gongutúr við Rolf Guttesen at hyggja at *spor- um í Tinganesi*, sum hann hevur granskað og skrivað bók um. Eisini var fyrilestur við Pól Jespersen um stjórnuhimmalin og møguleiki at *kika eftir stjörnum og gongustjör- num*.

Heimskendi norski granskarin í dinosaurum og øðrum fornverum *Jørn Hurum* helt fyrilestur í 2011. Hann greiddi frá um týðningar- miklu fundini, sum hann hevur verið við til saman við øðrum, og serliga, hvussu stóran týðning ein skipað og professionel miðling av

hesum hevði fyri, hvussu nógva umrøðu granskingin fekk í altjóða miðlum. Hetta var aftur við til at gera tað møguligt hjá granskingar- liði hansara at fáa figging til víðari gransking.

Í 2012 vóru fleiri serlig tiltøk. Á fyrsta sinni var eitt *Vísindavøku- blað* gjørt, sum varð borið í hvørt hús. Í blaðnum vóru greinar um granskarar og gransking í Føroyum og ymiskt um tiltøkini á Vísinda- vøku. Eisini í 2013, 2014 og 2015 vóru Vísindavøkubløð givin út. Í 2016 vóru 2 ferðir 3 drúgvar greinar í Dimmalætting og Sosialinum. Blað- ið í ár er tískil nr. 5 í røðini.

Ein *filmskapping* varð skipað í 2012, har uppgávan var at lýsa gransking gjøgnum ein stuttfilm. Tað komu 4 filmar inn til kapping- ina. Filmurin hjá Gunnar G. Gutte- sen við heitinum “Í síðsta enda eru tað hini forvitnu, ið broyta heimin”, varð kosin vinnari. Hann var um granskingina hjá Sjúrdi Hammer av skúgví.

Tað størsta og mest sjáldsama tiltakið, sum hevur verið á Vísinda- vøku, var eisini í 2012. Hetta kall- aðist *“Føroyar 5.2 - Hvussu ljóða Føroyar?”* Hetta var eitt saman- spæl millum jarðvísind, akkustik og kreativa tónlist hjá bólkinum ORKA. Jens L. Thomsen tónleika- framleiðari úr bólkinum ORKA og Uni Ártung jarðfrøðingur vóru saman við Una K. Petersen jarð- alisfrøðingi, runt á 5 seismiskum mátistøðum í Føroyum og tóku upp seismiskar ristingar í hellu, bergi og grótbrotum fyri at vita, hvussu undirgrundin ljóðaði, og um tað bar til at spæla uppá hana. Upptøkurnar vóru síðani saman- settar til tónleik. Framførslan var ein samanrenning av video, sur- round-ljóði og rúmi. Hetta var sera væl eydnað. Seinni varð verkið sett upp aftur í Norðurlandahúsinum

og uttanlands.

Á Vísindavøkuni 2013 varð evnið matur. Skipað varð fyri *teknikkapp- ing* fyri børn við evninum “matur og gransking”. Tað komu 225 tek- ningar inn og hugflogið var gott. All- ar tekningarnar vóru framsýndar á Vísindavøkuni. Kappingin varð skipað í tveimum aldursbólum. Triggjar tær bestu tekningarnar í hvørjum bólki finga virðisløn.

Um kvøldið var høvuðstiltakið fyrilestur undir heitinum *“Plantur til matna: Hvat ber til í Føroyum”* og matsmakking. Tað vóru Sigga Rasmussen og Gutti Winther, sum leiddu gestirnar gjøgnum kvøldið við áhugaverdum hugleiðingum, frálíkum myndum og smakki. Aft- urvið var nýtt øl frá Føroya Bjór, sum hevur stuðlað Vísindavøkuni á hvørjum ári.

Eftir ynski frá fólki varð í 2015 farið undir at breiða Vísindavøk- una út kring landið. Hetta árið fór *Vísindavøkan á ferð* kring alt landið við 43 framløgum. Fleiri enn 1500 fólk tilsamans hoyrdu hesar framløgur. Í 2016 vóru 54 framløgur hildnar og aftur í 2017 eru fleiri enn 50 framløgur avtal- aðar í tíðarskeiðnum frá 13. til 28. september.

Í 2016 *gingu pokurnar*. Ein røð av tiltøkum var kring evnið Pokemon GO, sum hevði herjað sum landa- plága alt árið. Millum annað vóru Pecha Kucha framløgur har Poke- mon GO varð umrøtt úr ymsum sjónarhornum.

Nýggjasta tiltakið, sum verður her í 2017, er kappingin *Ársins Vit- anarfróðu*, sum er fyri skúlaflokkar í miðdeild og hádeild. Vinnararnir verða kosnir á Vísindavøkuni 29. september kl. 13.

## STØÐ

- 2008 3 fyrilestrar á Náttúrugripasavninum í Tórshavn
- 2009 3 ferðir 3 fyrilestrar, í Skúladeplinum í Suðuroy, á Náttúrugripasavninum í Tórshavn og á Norðoya Fornminnisavni í Klaksvík
- 2010 Framløgur, framsýningar og samvirkin tiltøk í Vágsbotni og í Perluni í Tórshavn
- 2011 Framløgur, framsýningar og samvirkin tiltøk í Norðurlandahúsinum
- 2012 Framløgur, framsýningar og samvirkin tiltøk í Østrøm
- 2013 Framløgur, framsýningar og samvirkin tiltøk í Østrøm
- 2014 Framløgur, framsýningar og samvirkin tiltøk í iNOVA
- 2015 Framløgur, framsýningar og samvirkin tiltøk í iNOVA
- 2016 Framløgur, framsýningar og samvirkin tiltøk í Reinsarínum, Perluni og á Perlutorginum
- 2017 Framløgur, framsýningar og samvirkin tiltøk í Reinsarínum, Perluni og á Perlutorginum

Á gransking.fo / Tilfeingi / Vísindavøka er kunning um allar 10 Vísindavøkurnar

# 2014

